

**Tuğba AKKOYUN KOÇ, Dede Korkut Hikâyeleri'nin
Söylem Çözümlemesi ve Kültürel Kimlik Ögeleri.
Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2021, ISBN:
978-605-9945-28-8, 312 Sayfa.**

Necati ÖZCAN*

Makale Geliş Tarihi: 26.08.2021

Makale Kabul Tarihi: 22.03.2022

Dede Korkut Hikâyeleri; Türklerin dili, tarihi, kültürel yaşamı, inançları, doğa ile ilişkileri hakkında birçok bilgiyi öğrenebildiğimiz önemli bir eserdir. Destani halk hikâyesi özelliği taşıyan Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili farklı yaklaşımlarla birçok araştırma yapılmıştır. Hikâyeler üzerine yapılan araştırmalardan biri de Bayburt Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Tuğba AKKOYUN KOÇ tarafından kaleme alınmış ve Temmuz 2021'de Bayburt Üniversitesi Yayınları'ndan kitaplaşmıştır. *Dede Korkut Hikâyeleri'nin Söylem Çözümlemesi ve Kültürel Kimlik Ögeleri* adlı kitap Dede Korkut Hikâyeleri'ni disiplinler arası bir yaklaşımla ele almaktadır. Dil bilim alanında yeni bir inceleme tarzı sayılabilecek söylem çözümlemesi yöntemiyle Dede Korkut Hikâyeleri'nin Dresden nüshasındaki 12 hikâyenin incelendiği kitapta yazar bir arkeolog titizliği ile çalışarak sözcük ve tümce katmanları altındaki mana zenginliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Kitabın diğer bir yönü de Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki kültürel kimlik ögelerinin tespit edilmiş olmasıdır. Sunduğu tespitler çerçevesinde kitap, birçok bilim dalı araştırmasına katkı sunabilecek bir kaynak değer taşımaktadır.

“Ön Söz” bölümünde verilen bilgiye göre kitap, 12.05.2020 tarihli “Dede Korkut Hikâyelerinde Söylem Çözümlemesi ve Kültürel Kimliğin Öğretimi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Kitabın kapağında bozkır yaşantısını ve günümüze dair birçok inanışın kaynağı olan şamanın sonsuz gökyüzü yolculuğunu anlatan, Ressam Julia David'e ait bir resim kullanılmıştır. 312 sayfadan oluşan kitapta başlangıç olarak “Takdim, Ön Söz, İçindekiler, Şekillerin Dizini, Kısaltmalar, Giriş” bölümleri bulunmaktadır. Daha sonra bulgu ve tespitlerin

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, <https://orcid.org/0000-0002-1524-0600>, nctzcn@gmail.com

paylaşıldığı ana bölümler diyebileceğimiz “Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Sonuç” bölümleri yer almaktadır. Kitapta son olarak “Kaynakça, Ekler ve Öz Geçmiş” bölümlerine yer verilmiştir.

Kitabın içeriğine dair ana bölümleri diyebileceğimiz “Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Sonuç” bölümleri ile ilgili tespitler şu şekildedir:

Birinci bölümde Dede Korkut Hikâyeleri, söylem çözümlemesi ve bağlantılı kavramlar ele alınmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri'nin önemi ve özellikleriyle birlikte Dede Korkut araştırmaları ile ilgili yapılan çalışmaların yer aldığı bu bölümde ayrıca söylem kavramının dil bilimsel çerçevedeki anlam karşılıkları, yazarın sözün arkeolojisini yapmak olarak tanımladığı ve çalışmanın analiz yöntemini oluşturan söylem çözümlemesinin ne olduğu, söylem çözümlemesiyle ilgili kavramlar ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır. Söylemin anlamı inşa ettiğini, toplumların semboller ve anlamalar arasında bağ kurduğunu ifade eden yazar, aidiyet duygusunun en önemli unsuru olan kültürel kimliğin de söylemler üzerinden oluştuğunu belirtmektedir. Bu kitapta yazarın; derinliği mitolojik zamanlardan günümüze kadar ulaşan ve Türk milletinin kolektif hafızasını içerisinde barındıran Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki anlam zenginliğini sosyal bilimlerin birçok disiplinine katkı sunacak biçimde ortaya çıkardığı görülmektedir. Söylem çözümlemesinin çeşitlerinden de bahsedilen birinci bölümde çok katmanlı yapıya sahip olduğu ifade edilen Dede Korkut Hikâyeleri'nin derin dokusu ortaya

konulurken eleştirel söylem çözümlemesi kavramı ve incelemede kullanılan başlıklar olan makro-mikro yapılardan da söz edilmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin bütünsel bir söylem çözümlemesini amaçlayan kitabın ikinci bölümde Dresden nüshasındaki 12 hikâye müstakil olarak makro ve mikro yapılar alt başlıklarında çözümlenmektedir. Makro yapılar, “Tematik (izlek)” ve “Şematik (durum, yorum)” alt başlıkları altında ele alınırken mikro yapıların ise; “Cümle Yapıları”, Sözcük Seçimleri”, “Retorik ve İkna Stratejileri” alt başlıkları ile incelendiği görülmektedir.

Hikâyelerin incelenmesinde, dilde gizli olan güçle ilgili yapıları görünür kılıp ideolojilerle ilişkilendiren eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Diyalog unsurlarının varlığı nedeniyle de etkileşimsel söylemden yararlandığı ifade edilen eserde makro yapı incelemesinde tematik yapının unsurları olarak; başlıklar, girişler, ana olay, haber kaynakları, fotoğraf ve bağlamın değerlendirildiği görülmektedir. Tematik incelemede yazar, ana fikre ulaşmak amacıyla metni söyleme taşıyan niyete erişmeye çalışmaktadır. Şematik yapıdaki durum başlığı altında, anlatının olay örgüsü, olayın işleniş biçimi, olayların toplumsal ve politik yönlerinin ele alındığı görülmektedir. Yorum kısmında ise üst grup, alt grup olarak kategorileştirilen söylem grupları, onların sosyal temsilleri, yazarın bu gruplara yaklaşımı ve bu yaklaşımdaki nedenler irdelenmektedir.

Mikro yapı incelemelerinde hikâyelerin cümle yapıları, işlevsel dil tercihleri üzerinden gidilerek sözün niyeti ve sosyal bağlamı ile ilişkilendirilmektedir. Sözcük seçimlerinde, hikâyelerin sözcük haritalarındaki özellikle seçilen sözcüklerin neden seçildikleri ve bu

sözcüklerin metin içi kullanım esnasında kazandıkları anlam etkileşimleri üzerinde durulmaktadır. Retorik ve ikna stratejileri bölümlerinde; söylemdeki niyetin iletiye dönüşümü, söylemlerin hangi kanalla, etkiyle ve amaçla söylendikleri, rakamların ve istatistiklerin oluşturulmak istenen etkiye katkısı irdelenmektedir. Çünkü yazara göre söylemdeki amaç, ikna etmek ve metnin inandırıcılığını artırmaktır.

Kitabın diğer önemli bir bölümü ikinci bölümün içerisinde yer alan “Dede Korkut Hikâyelerinde Kültürel Kimlik Ögeleri” başlıklı bölümdür. Oğuzların destani hayatını bugüne aktaran kıymetli bir eser olan Dede Korkut Hikâyelerinde söylem çözümlemesi üzerinden tespit edilen bulgular kültüre dair başlıklar altında sunulmuş, “Dede Korkut Hikâyeleri’nin Kültürel Muhteva Listesi” başlığı altında verilmiştir: “Kültürel yaşam, coğrafya, insan biyolojisi, davranış ve kişilik, demografya, tarih ve kültür, besin kaynakları, hayvancılık, tarım, besin teknolojisi, besin tüketimi, içki, ilaç ve keyif vericiler, deri, dokuma ve tuhafiyeye, giyim kuşam, süs eşyası, malzeme üretimi, yapılar, yapıların işletme ve bakımı, yerleşmeler, araç ve gereçler, mal mülk, değiş tokuş, piyasa, finansman, işler ve işçiler, turizm ve ulaşım, kara ulaşımı, deniz yolu, hayat standardı, dinlenme, güzel sanatlar, eğlence, birey ve hareketlilik, tabakalaşma, kişilerarası ilişkiler, evlilik, aile, akrabalık, akrabalık grupları, mahalle (semt) köy, mekânda örgütlenme, devlet, hükûmet, siyasal davranış, hukuk, cürüm ve ceza, yargı sistemi(adalet), silahlı kuvvetler, askerî teknoloji, savaş, sosyal problemler, zenginlik ve sosyal hizmetler, sağlık, hastalık ve tıp, ölüm, dini inançlar, dini kuruluşlar, sayılar ve ölçüler, cinsiyet, çoğalma, bebek ve çocuk, toplumsallaştırma, eğitim, delikanlılık, erginlik ve yaşlılık” ın kültürel muhteva listesinin zengin içerikli alt başlıklarıyla sunulması literatürde ilk olması açısından önemlidir. Bölümde, hikâyelerin geçtiği tahmin edilen dönemdeki Türk kültürü, yaşantısı ve değerlere dair merak edilen birçok bilgi yer almaktadır.

Kitabın “Sonuç” bölümünde ise yazar, incelemenin Dede Korkut Hikâyeleri’nin anlaşılmasına sağlayacağı katkılardan bahsederek önerilerde bulunmuş ve bölümü tamamlamıştır.

Dr. Tuğba AKKOYUN KOÇ’ un “*Dede Korkut Hikâyeleri’nin Söylem Çözümlemesi ve Kültürel Kimlik Ögeleri*” adlı kitabının, Dede Korkut Hikâyeleri araştırmalarına ve farklı disiplinlere katkı sunacak değerli bir çalışma olduğu görülmektedir.